

УДК 342.9

МЕДЕНЦЕВ М.А.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУДДІВ У СУЧАСНОМУ ПРАВОРОЗУМІННІ

У статті визначено структури адміністративно-правового статусу судді. Зроблено, висновок про те, що адміністративно-правовий статус судді – сукупність структурних елементів (правоздатність, дієздатність, деліктоздатність), якими наділяється суддя з моменту прийняття присяги і до звільнення з посади, та визначають місце судді в системі адміністративного судочинства як професіонала, який справедливо, неупереджено та своєчасно здійснює правосуддя у сфері публічно-правових відносин відповідно до кваліфікаційних вимог у межах визначеної компетенції.

Ключові слова: адміністративно, правовий, статус, судді, поняття, структура.

В статье определены структуры административно-правового статуса судьи. Сделано, вывод о том, что административно-правовой статус судьи - совокупность структурных элементов (правоспособность, дееспособность, деликтоспособность), которыми наделяется судья с момента принятия присяги и до увольнения с должности, и определяют место судьи в системе административного судопроизводства как профессионала, который справедливо, беспристрастно и своевременно осуществляет правосудие в сфере публично-правовых отношений в соответствии с квалификационными требованиями в пределах определенной компетенции.

Ключевые слова: административно, правовой, статус судьи, понятие, структура.

The article defines the structure of the administrative and legal status of the judge. It was concluded that the administrative and legal status of a judge is a set of structural elements (legal capacity, legal capacity, delictual capacity) that a judge is given from the moment of taking the oath to dismissal from office, and determine the place of judge in the system of administrative legal proceedings as a professional who is fair impartially and timely administers justice in the sphere of public law relations in accordance with the qualification requirements within a certain competence.

Key words: administrative, legal, judge status, concept, structure.

Актуальність дослідження. Реформування судової системи сконцентроване на удосконаленні законодавства у сфері регулювання саме адміністративно-правового статусу судді

Виключні правила регулювання правового статусу судді закріплені у ряді міжнародних актів: Бангалорські принципи поведінки суддів (резолюція 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року), Загальна (універсальна) хартія судді, Рекомендація № (94) 12 «Незалежність, дієвість і роль суддів», Європейський статут судді, Монреальська універсальна декларація щодо незалежності правосуддя (перша світова конференція по незалежності правосуддя, Монреаль, 1983 рік), Основні принципи незалежності судових органів від 1985 року та інші.

Фундаментальні принципи регулювання правового статусу судді закріплені в Основних принципах незалежності судових органів, де сформульовано 1) принцип незалежності судової влади наділяє суди правом і обов'язком забезпечувати справедливість судового розгляду та повагу прав сторін (п.6), 2) судді повинні мати високі моральні якості й здібності, а також відповідну підготовку і кваліфікацію в галузі права (п.10) [1].

© МЕДЕНЦЕВ М.А. – здобувач Інституту права імені князя Володимира Великого (Міжрегіональна Академія управління персоналом)

Стан наукового розроблення. Окремі аспекти проблеми адміністративно-правового статусу розкривали у своїх працях вчені-юристи О. В. Агєєв, І. Л. Бородин, Ю. П. Битяк, В.М. Бевзенко, Ю. Є. Винокуров, Ю. М. Грошевой, В. В. Галуцько, В. Гайворонська, І. Гловацький, О. В. Гурича, М. М. Говоруха, М. Д. Ждана, М. В. Косюта, В. В. Кравчук, С. С. Коломєєць, І. С. Ковальчук, В. Кульчицький, В. Купрішин, В. М. Мартиненко, В. Г. Мєлкумов, О. Р. Михайленко, С.Г. Новіков, Є.М. Попович, М. М. Руденко, В. П. Рябцев, В. В. Сухонос, О. М. Собоєвий, Д. В. Сичова, А. Святоцький, Ю. Стецовський, Л. В. Тацій, С. В. В. В. Шевчук, В. К. Шкарупа, Н. В. Шость, М. К. Якимчук та ін.

Метою статті є визначення особливостей адміністративно-правового статусу судді.

Задля формулювання власного бачення структури адміністративно-правового статусу судді, слід розглянути концептуальні засади, на основі яких здійснюється моделювання образу професійного судді в суспільстві.

Зважаючи на співвідношення адміністративно-правового статусу судді та правового статусу судді, як частини та цілого, завдяки методу системного аналізу та синтезу пропонуємо спочатку розглянути правовий статус в загальному, а потім адміністративно-правовий статус як похідне від нього поняття.

Для того, щоб визначити поняття «правовий статус судді», слід перш за все звернутися до дефініції цього поняття в широкому розумінні.

У Юридичному словнику-довіднику під структурою правового статусу розуміють сукупність наступних елементів: 1) права і обов'язки особи; 2) інтереси, передбачені нормативно-правовими актами; 3) правосуб'єктність; 4) громадянство; 5) юридична відповідальність; 6) правові принципи тощо[2].

Дефініція поняття «статус» походить від латинського «status» та означає стан, становище кого-небудь або чого-небудь [3, с. 355].

Так, правовий статус як категорія включає в себе такі елементи, як права свободи, обов'язки та відповідальність особистості, що встановлюють її правовий стан в суспільстві. В той самий час Копейчиков В.В. визначає правовий статус особи через сукупність закріплених у законодавстві прав, свобод, обов'язків громадян і гарантій їх здійснення [4].

На думку Шаповал Т. правовий статус особи слід розуміти через сукупність прав обов'язків та юридичних гарантій цих прав що закріплені в статтях Конституції та законодавчих актах [5].

В свою чергу, С.С. Алексєєв виділяє у правовому статусі в першу чергу порядок регулювання, що виражається через комплекс правових засобів, що характеризують дозволи, заборони, зобов'язання, формуючи мету регулювання [6, с. 170].

Загальна характеристика статусу судді закріплена у Конституції України, Законі України «Про судоустрій та статус суддів», що стосується окремих категорій суддівського корпусу, то їх правове положення додатково регламентується Законами України «Про Конституційний Суд України», «Про Вищу раду правосуддя», Кодексі суддівської етики та ін..

Що стосується визначення правового статусу судді, то, на думку, Д. Н. Лук'янова це поняття слід розглядати в контексті вивчення статусу посадової особи, як сукупності прав, обов'язків, гарантій та відповідальності, визначених місцем особи у ієрархії публічних посад у відповідному органі влади через характеристику взаємовідносин з іншими посадовими особами та іншими суб'єктами права [7, с.18]

Відповідно до ст. 51 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» статус останнього визначається наявністю загальних ознак 1) громадянства України, 2) особа повинна займати штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснювати правосуддя на професійній основі [8].

Виключним правилом є те, що судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді.

На думку О.М. Собоєвого, адміністративно-правовий статус судді у адміністративно-деліктному провадженні можна визначити як сукупність процесуальних прав, гарантій, обов'язків, спрямованих на реалізацію завдань адміністративно-деліктного провадження, а також юридична відповідальність у передбачених законом випадках [9].

Отже, правовий статус судді визначається загальними та спеціальними ознаками. Загальні ознаки стосуються загальних правил, що поширюються на осіб, уповноважених на виконання функцій органів державної влади та органів місцевого самоврядування, як спеціальних суб'єктів відповідальності. Спеціальні ознаки встановлюються виключно відомчими законами, що регу-

люють діяльність визначених інституцій та органів ЗУ «Про прокуратуру», «Про Конституційний Суд України», «Про Національну поліцію України», «Про Службу безпеки України» тощо.

Таким чином, до загальних ознак можна віднести ті вимоги, які висуваються до судді як посадової особи, що закріплені у Конституції України та Закону України «Про судоустрій та статус суддів» 1) громадянство України; 2) віковий ценз – не молодше двадцяти п'яти років.

Спеціальні ознаки правового статусу судді визначаються такими складовими як :1) наявність виключної компетенції розглядати певну категорію справ; 2) призначення чи обрання суддею; 3) наявність вищої юридичної освіти; 5) стаж роботи в галузі права не менш як три роки; 6) територіальний ценз – проживання в Україні не менш як десять років; 7) володіння державною мовою.

Є.Б. Абросімова вказує на те, що правовий статус судді входить до числа публічних посадових осіб, що і обумовлює правове положення судді, шляхом визначеного процедурного порядку призначення чи обрання, припинення діяльності; компетенції судді через реалізацію повноважень [10].

Таким чином, правовий статус судді обумовлюється визначеними правами та обов'язками, делегованими державою, та притягненням до юридичної відповідальності судді як публічної посадової особи, процедурним порядком набуття та позбавлення статусу, гарантії їх діяльності.

В той час, деякі вчені правовий статус судді ототожнюють з правовим статусом посадової особи, проте, ми підтримуємо думку Москвич Л.М. та вважаємо таку паралель не доцільно проводити у зв'язку зі специфічністю посади судді, оскільки при характеристиці правового статусу судді слід враховувати не тільки ознаки посади, а в першу чергу статус суб'єкта – фізичної особи, що виконує функції судді.

Правовий статус посади судді більш вузьке розуміння і передбачає лише конкретні права, обов'язки, відповідальність та соціальні гарантії, що передбачені приналежністю до тієї чи іншої професії в той час, коли ми пропонуємо розглядати правовий статус судді з точки наявних компетентностей кандидата на посаду. Про це неодноразово вже згадувалося у науковій літературі, зокрема прибічниками цього бачення є Ю.Б. Ірхін та О.К. Черновський [11].

У міжнародних актах також знаходимо підтвердження аналогічних тверджень. Так, у Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи щодо незалежності, ефективності і ролі суддів (1994 р.) закріплено, що всі рішення стосовно професійної кар'єри суддів повинні ґрунтуватися на об'єктивних критеріях, а відбір та кар'єра суддів – на основі заслуг, беручи до уваги кваліфікацію, чесність, здібності та вміння.

Ці вимоги відповідно до положень Рекомендації № R (94) 12 висуваються до категорії осіб суддівського інституту, які здійснюють суддівські функції, включно з тими, хто має справу з конституційними, кримінальними, цивільними, господарськими та адміністративними питаннями [11].

Ключовими чинниками, які повинні сприяти формуванню адміністративно-правового статусу судді як професіонала, повинні бути в першу чергу професійні якості кандидата та об'єктивні критерії, на основі яких здійснюється аналіз добору кандидатів на посаду судді.

Так, вони дотримувалися тієї думки, що професійна діяльність судді повинна включати два компоненти юридичну грамотність та психологічну компетентність Ю.Б. Ірхін вважав, що професійний суддя має вирізнятися високими моральними якостями прагненням до справедливості [12].

Тому при формуванні власного бачення правового статусу судді, ми використовуємо наявність компетенції як спеціальної ознаки, що характеризує суддю як особу, якій делеговані повноваження на здійснення правосуддя.

Важливу роль відіграють положення Основних принципів незалежності судових органів, зокрема «Просування по службі суддів в умовах будь-якої системи повинно ґрунтуватися на об'єктивних чинниках, наприклад, здібностях, порядності та досвіді» (пункт 13) [13].

Особа, що претендує на заняття посади професійного судді повинна бути стресостійкою, володіти високими морально-етичними якостями, мати певні комунікативні навички (володіння прийомами ораторського мистецтва, вміння послідовно викладати власні думки, наявність дихотомії міміки та жестів під час виступів, розуміння невербальну лексику, налагодження контактів зі співрозмовником тощо.), мати організаторські та аналітичні здібності і .т.

Як бачимо, цей список компетентностей можна продовжувати, проте на законодавчому рівні слід закріпити ключові компетентнісні вимоги, які стали базовими для проходження відбіркових конкурсів для суддів в Україні.

Так, відповідно до Рішення Ради суддів України від 11 грудня 2015 року №14 «Про погодження Порядку та методології кваліфікаційного оцінювання суддів методології кваліфікаційного оцінювання критеріями кваліфікаційного оцінювання судді» є професійна, особиста та соціальна компетентність [14].

Якщо більш широко розглядати професійну компетентність, то вона повинна включати знання права (рівень правових знань, знання та застосування міжнародно-правових актів, конвенцій тощо), здатність проводити судові засідання (рівень практичних навичок, аналітичні здібності тощо), здатність ухвалювати рішення (рівень умінь у застосуванні закону, здатність аргументувати і обґрунтувати позицію з правової точки зору, письмові вміння, прийняття рішень на законодавстві та фактах, аналітичні здібності тощо).

Особиста компетентність – 1) здатність виконувати обсяг роботи, 2) кількість розглянутих справ, 3) кількість скасованих судових рішень та підстави їх скасування, 4) наявність та кількість рішень, що стали підставою для винесення рішень міжнародними судовими установами та іншими міжнародними організаціями, якими встановлено порушення Україною міжнародно-правових зобов'язань, у тому числі переглянутих після встановлення такого порушення Верховним Судом; 5) кількість змінених судових рішень та підстави їх зміни; само організованість; дотримання строків розгляду справ; середня тривалість виготовлення тексту вмотивованого рішення; судове навантаження порівняно з іншими суддями у відповідному суді, регіоні з урахуванням інстанційності, спеціалізації суду та судді; кількість скарг на дії судді; кількість дисциплінарних проваджень та їх результати.

Соціальна компетентність передбачає наявність таких компонентів як: 1) урівноваженість; 2) стресова стійкість; 3) комунікативність; 4) здатність підвищувати свій фаховий рівень.

Тому професійну компетентність судді можна визначити як комплекс особистої компетентності, що визначається обсягом навантаження з вирішення публічно-правових спорів, професійної – визначається наявністю необхідних практичних знань та вмінь, аналітичних здібностей, морально-етичних якостей та соціальної компетентності вираженої через комунікативність, стресостійкість та бажання постійно підвищувати професійний рівень, які у сукупності забезпечують здійснення справедливого правосуддя.

Принцип компетентності передбачає наявність у судді таких компонентів як професійної, соціальної, комунікативної та особистої.

Ми вважаємо, що компетентність судді становить сукупність необхідних щодо ефективного здійснення правосуддя на засадах верховенства права, що забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, систематичних функціональних знань й умінь у сфері юриспруденції.

В цьому плані варто вказати думку Москвич Л.М., яка дала найбільш розгорнуту характеристику правового статусу судді через систему прав, обов'язків та відповідальності, а також соціально-психологічних якостей особи призначеної чи обраної на посаду у їх нерозривному зв'язку з статусом громадянина України закріпленого у Конституції України.

Тому адміністративно-правовий статус судді визначається цілями й завданнями його професійної діяльності, виконуваної соціальної функції і становить відповідну сукупність правових можливостей, міру свободи поведінки судді в суспільному житті і професійній діяльності; 5) специфіка професійної діяльності судді вимагає певного обмеження (виключення) деяких конституційних прав і свобод громадянина.

На нашу думку, правовий статус судді в контексті сказаного найкраще проявляється через реалізацію принципів визначених у Конституції України та ряду законодавчих актів, зокрема Закону України «Про судоустрій та статус суддів», «Про Конституційний Суд України», Кодексу про адміністративне судочинство України, Кодексу суддівської етики, тощо

А. М. Колодій та А. В. Панчишин ключовими елементами правового статусу визначають статусні правові норми і правові відносини; суб'єктивні права, свободи і юридичні обов'язки; громадянство; правові принципи і юридичні гарантії; законні інтереси; правосуб'єктність; юридична відповідальність, правовідносини загального типу [15;16].

Саме правові принципи В.В Панасюк вважає невід'ємними складовими правового статусу особи [17].

Як бачимо, деякі вчені у правовому статусі суддів виділяють принципи діяльності суддів. Ми вважаємо, що найбільш змістовним та ґрунтовним підходом є саме аналіз принципів суддівської діяльності. Принципи як засадничі основи встановлюють межі дозволеної діяльності та правила поведінки конкретного судді в умовах відправлення правосуддя. Принципи у своєму

дослідженні ми розглядатимемо як нормативно закріплені правила поведінки, що мають законодавче відображення, та принципи як внутрішньо моральні переконання суддів, якими вони керуються у своїй судовій та позасудовій діяльності.

Підтвердженням сказаного вище є визначення дефініції статусу судді, що міститься у Юридичній енциклопедії як визначені законом прав, засади, які регламентують принципи та гарантії діяльності суддів, їх повноваження та обов'язки, порядок обрання (призначення) на посаду, зупинення повноважень та звільнення з посади, підстави притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, заходи їх державного і соціального захисту [18].

Принципами, відображеними у Законі України «Про судоустрій та статус суддів», що знаходяться в основі правового статусу судді, є 1) незалежність судді (стаття 48); 2) недоторканність та імунітет судді (стаття 49); відповідальність за неповагу до суду чи судді (стаття 50).

У Рішенні від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004 Конституційний Суд України зазначив, що «незалежність суддів є невід'ємною складовою їхнього статусу, конституційним принципом організації та функціонування судів і професійної діяльності суддів. Незалежність суддів полягає передусім у їхній самостійності, непов'язаності при здійсненні правосуддя будь-якими обставинами та іншою, крім закону, волею» [19].

Незалежність судді забезпечується наявністю комплексу прав та обов'язків під час здійснення правосуддя:

під час реалізації покладених на суддю обов'язків під час здійснення правосуддя, останній є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання;

суддя, керуючись принципом верховенства права, здійснює правосуддя на основі Конституції і законів України;

втручання у діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і має наслідком відповідальність, установлену законом;

суддя не зобов'язаний давати жодних пояснень щодо суті справ, які перебувають у його провадженні, крім випадків, установлених законом;

у випадку втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, останній зобов'язаний звернутися з повідомленням до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора [19].

Крім того, незалежність судді забезпечується наявністю таких юридичних гарантій, як: 1) особливий порядок призначення, притягнення до відповідальності, звільнення та припинення повноважень; 2) недоторканність та імунітет судді; 3) незмінюваність судді; 4) порядок здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення; 5) заборона втручання у здійснення правосуддя; 6) відповідальність за неповагу до суду чи судді; 7) окремий порядок фінансування та організаційне забезпечення діяльності суддів, установленим законом; 8) належне матеріальне та соціальне забезпечення судді; 9) функціонування органів суддівського врядування та самоврядування; 10) наявність засобів забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту; 11) право судді на відставку.

Юридичною гарантією незалежності суддів є безстроковість обрання їх на посаду та недоторканність.

Недоторканність та імунітет судді відображається через притягнення до різного роду юридичної відповідальності (стаття 49):

По-перше, суддя не може бути затриманий або утриманий під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку суду без згоди Вищої ради правосуддя, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

По-друге, до відповідальності за ухвалене судове рішення суддю не може бути притягнуто, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку.

По-третє, суддя, підлягає негайному звільненню після з'ясування особи у разі затримання за підозрою у вчиненні злочину, за винятком:

1) якщо Вищою радою правосуддя надано згоду на затримання судді у зв'язку з таким діянням;

2) затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину.

3) суддя не може бути підданий приводу чи примусово доставлений до будь-якого органу чи установи.

По-четверте, підозра повідомляється судді у вчиненні кримінального правопорушення лише Генеральним прокурором або його заступником.

По-п'яте, суддя може бути тимчасово відсторонений від здійснення правосуддя на підставі ухвали Вищої ради правосуддя на строк не більше двох місяців у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора або його заступника в порядку, встановленому законом.

По-шосте, продовження строку тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності здійснюється в тому ж порядку на строк не більше двох місяців на підставі клопотання Генерального прокурора або його заступника не пізніше десяти днів до закінчення строку, на який суддю було відсторонено.

По-сьоме, у випадках притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів, рішення про застосування до судді дисциплінарного стягнення у виді подання про звільнення судді з посади, такий суддя автоматично тимчасово відстороняється від здійснення правосуддя до ухвалення рішення про його звільнення з посади Вищою радою правосуддя [20].

По-восьме, проведення будь-яких оперативних розшукових заходів чи слідчих дій здійснюється лише з дозволу суду та на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора або його заступника, керівника регіональної прокуратури або його заступника.

Таким чином, що під адміністративно-правовим статусом слід розуміти юридично закріплене становище суб'єкта в суспільстві, що реалізується через виконання делегованих державою обов'язків та використання законних прав. Саме статус характеризує взаємовідносини між особою та суспільством, громадянином та державою тощо.

Отже, адміністративно-правовий статус певною мірою встановлює законні межі свободи особистості, обсяг прав та обов'язків та інших правових можливостей і відповідальності.

Зважаючи на Європейську хартію про закон «Про статус суддів», під час вивчення правового статусу суддів слід керуватися внутрішніми нормами вищого рівня, де повинні бути відображені принципи відповідного статусу судді, а його правила – у законодавчих нормах [21].

Міжнародно-правий аспект адміністративно-правового статусу судді розглядаємо через призму вивчення Європейської хартії про статус суддів. Тому статус суддів можна розцінювати як комплекс прав, обов'язків та гарантій, що передбачені загальними принципами; порядком відбору, прийому на роботу, початкового навчання; порядком призначення та незмінюваністю судді; правом на винагороду і соціальне забезпечення з гарантіями покриття соціальних ризиків, пов'язаних з хворобою, материнством, недієздатністю, старістю і смертю; порядком просування по службі; підставами та порядком притягнення до відповідальності; правом на припинення здійснення повноважень в зв'язку з відставкою.

Також кореспондуються принципи адміністративно-правового статусу судді, закріплені у Законі України «Про судоустрій та статус суддів» відповідно з конституційними нормами. Так, аналогічні принципи щодо незалежності та недоторканності судді (ст. 126), здійснення правосуддя як самостійно суддею, так і за участю присяжних (ст. 127), щодо порядку призначення та звільнення з посади (ст. 128), верховенство права та незалежність судді (ст. 129), обов'язковість судових рішень (ст. 129¹), особливий порядок фінансування (ст. 130), суддівське самоврядування (ст. 130¹) містяться в Конституції України.

Зважаючи на міжнародний досвід регулювання суддівської діяльності, зокрема Висновку Консультативної ради європейських суддів про етику та відповідальність суддів, зазначається, що повноваження, покладені на суддів суворо пов'язані з цінностями справедливості, істини і свободи [22].

Саме тому найбільш вагомим принципом слід вважати принцип справедливості, хоча відкритого законодавчого закріплення цього визначення немає, проте принцип справедливості зустрічається у багатьох статтях Закону України «Про судоустрій та статус суддів» – «Завдання суду» (ст. 2), «Право на справедливий суд» (ст. 7), «Професійна правнича допомога при реалізації права на справедливий суд» (ст. 10), «Права та обов'язки судді» (ст. 56), «Присяга судді» (ст. 57).

Безумовним є те, що принцип справедливості входить до правового статусу судді та слід розцінювати як критерій діяльності судді та виступати окремою вимогою до особистості кандидата на посаду судді.

На одному рівні з принципом справедливості перебувають також принципи об'єктивності, чесності, дотримання етичних норм, рівності, компетентності. Розвиваючи тему адміністративно-правового статусу судді, варто згадати ряд міжнародно-правових актів, що закріплюють основні принципи правового статусу судді, зокрема Європейську хартію про закон «Про статус суддів», Бангалорські принципи поведінки суддів, Рекомендацію CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки.

Саме, спираючись на ці нормативні акти, ми вважаємо за потрібне розглянути адміністративно-правовий статус судді через сукупність принципів справедливості, об'єктивності, чесності, дотримання етичних норм, рівності, компетентності, неупередженості.

Принцип справедливості судді реалізується через здійснення функції правосуддя незалежним і неупередженим судом та забезпечується зовнішніми та внутрішніми чинниками. Так, до них належать моральні якості судді, його об'єктивність та індивідуальні особливості.

Принцип рівності реалізується шляхом забезпечення рівного ставлення до учасників судового засідання. Суддя як особа, що здійснює функцію правосуддя, зобов'язаний з однаковими вимогами ставитися до учасників судового засідання, незалежно від расової належності, кольору шкіри, статті, релігії, національного походження, касты, працездатності, віку, сімейного стану, сексуальної орієнтації, соціально-економічного стану.

Принцип неупередженості передбачає важливість вміння під час судового засідання своєю поведінкою чи словами не демонструвати прихильності чи упередженості до учасників судового засідання, не звертаючи увагу на рівень соціального забезпечення чи посаду учасника судового процесу. Цей порядок стосується також і осіб, які беруть участь у здійсненні правосуддя.

Так, у Бангалорських принципах чітко зазначається, що у судовому засіданні суддя та інші учасники судового засідання зобов'язані утримуватися від демонстрації (на словах чи у поведінці) упередженості чи прихильності на підставах, що не стосуються справи, за винятком тих випадків, що мають значення для предмета судового розгляду та можуть бути законним чином виправдані [23].

Принцип об'єктивності суддівської діяльності розглядаємо через призму утримання суддями в ході судового розгляду від необґрунтованих висловлювань, оцінки ситуації та публічних виступів, що може вплинути на думку суспільства щодо тієї чи іншої особи.

Гарантією об'єктивності виступає можливість самовідводу судді, зокрема він заявляє самовідвід від участі в розгляді справи в тому випадку, якщо для нього не є можливим винесення об'єктивного та неупередженого рішення.

Принцип чесності та невідчужуваності виражається через рівень суспільної довіри до діяльності того чи іншого судді. Так, за підсумками діяльності та кількістю винесених правосудних рішень. Суддя в будь-якому випадку повинен зберігати образ доброчесного професіонала, що супроводжує його як під час здійснення функцій правосуддя, так і в повсякденному житті.

Обов'язковим елементом правового статусу судді є дотримання ним вимог доброчесності, критеріями якої є

перевірка на відповідність рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам;

перевірка на своєчасність подання декларацій суб'єкта відповідальності та достовірність задекларованих у них відомостей;

невчинення корупційних правопорушень;

відсутність підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності;

сумлінне виконання обов'язків судді та дотримання ним присяги;

невтручання у правосуддя, яке здійснюється іншими суддями;

проходження перевірки суддів відповідно до Закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» та її результати;

відсутність заборон, визначених Законом України «Про очищення влади» (ст. 62 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів»).

Громадський рух «Чесно» сформулював власні критерії до кандидатів на посаду судді:

- 1) непричетність до корупції або кримінальних правопорушень;
- 2) відповідність стилю життя задекларованим доходам та прозорість статків;
- 3) непричетність до порушення прав людини;
- 4) дотримання норм етики.

Щодо категорії справедливого суду, то Т.Г. Аболін вважає, що справедливість розкривається через застосування законів, визнаних суспільством як справедливі, вирішення справ тільки через встановлення істини на основі фактичних обставин [24].

Таким чином, адміністративно-правовий статус судді визначається процедурним порядком виключного добору та підвищення суддів по службі, що ґрунтується на об'єктивних критеріях, які попередньо визначені адміністративними нормами та компетентними органами державної влади. Саме такі рішення обумовлюються рівнем кваліфікації, вмінь та потенціалу, необхідних для вирішення справ при застосуванні закону, зберігаючи при цьому повагу до людської гідності.

Розглядаючи адміністративно-правовий статус судді, варто звернутися до тлумачення цього поняття Ю.П. Битяка, який адміністративно-правовий статус розглядає як частину загального статусу та включає адміністративну правосуб'єктність, яку становлять адміністративна правоздатність і адміністративна дієздатність [25, с. 58–59]. Як бачимо, правосуб'єктність виступає складовим елементом статусу, що охоплює собою права та обов'язки.

Правосуб'єктність має свою структуру. Так, адміністративна правосуб'єктність, на думку В.К. Колпакова, відображає потенційну здатність мати права й обов'язки у сфері державного управління, що і становить адміністративну правоздатність та здатність реалізовувати надані права й обов'язки у сфері державного управління – адміністративна дієздатність [26, с. 97].

Використовуючи метод дедукції, ми дійшли висновку, що адміністративна правосуб'єктність – це здатність особи бути суб'єктом адміністративного права, тобто мати суб'єктивні права та обов'язки та здатність їх реалізовувати.

Цієї ж думки дотримується В.І. Новосьолов, який до складу адміністративно-правового статусу включає адміністративну правосуб'єктність, права та обов'язки [27, с. 87].

Ці визначення є неповними, оскільки на рівні з правоздатністю та дієздатністю складовим елементом загальної структури адміністративно-правового статусу судді слід виділити також і дієздатність.

У цьому ми підтримуємо позицію В.Ф. Яковлева та А.В. Пасічника, які під адміністративною деліктоздатністю вбачали здатність самостійно вчиняти вольові юридично-значимі діяння, що не опосередковуються правоздатністю і визнаються правом адміністративними правопорушеннями [28].

Адміністративно-правовий статус представника судової влади означає бути носієм суб'єктивних прав та юридичних обов'язків професійного судді та нести відповідальність, передбачену законом.

Ми в деякій мірі підтримуємо точку зору І.Г. Орловської, яка вважає, що адміністративно-правовий статус судді складає сукупність прав, свобод, обов'язків, що гарантують участь суддів в управлінні державними справами й задоволення публічних та особистих інтересів через діяльність державної влади й органів місцевого самоврядування [29].

Тому адміністративно-правову структуру правового статусу судді слід розцінювати як систему адміністративної правоздатності, дієздатності, тобто сукупність прав та обов'язків суддів, пов'язаних зі здійсненням правосуддя, що закріплені Конституцією України, адміністративним законодавством та іншими законами, а також здатність нести адміністративну відповідальність за порушення приписів норм законодавства (адміністративна деліктоздатність).

В контексті проаналізованого матеріалу, здається недостатньо структурованим визначення Іванищука А.А., який вважає, що адміністративно-правовий статус судді передбачає сукупність адміністративно-правових елементів, які визначають місце і роль висококваліфікованого, досвідченого та патріотично налаштованого юриста щодо призначення його суддею, прийняття ним присяги, проходження кар'єри та звільнення з посади судді, що складається з обсягу правосуб'єктності, компетенції (обов'язків і прав), незалежності й недоторканності та спеціальної дисциплінарної відповідальності, яка за своєю сутністю має адміністративні ознаки [30].

Адміністративно-правовий статус слід розглядати з точки зору комплексної оцінки не тільки як посади професійного судді, але й як особи кандидата на посаду судді, що наділяється суддівськими повноваженнями та реалізує себе як представник судової влади; як публічна посадова особа; як особа, що займає відповідальне або особливо відповідальне становище з підвищеним корупційним ризиком; як особа, що здійснює на професійному рівні правосуддя.

Адміністративно-правовий статус судді обумовлюється завдання адміністративного судочинства, що визначено у ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України, зокрема вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин, де однієї із сторін процесу виступає суб'єкт владних повноважень [31].

На підставі вищесказаного можна зробити наступні висновки.

1. Адміністративно-правовий статус судді – це один із різновидів правового статусу особи, що визначається суддівськими повноваженнями, що делеговані судді в сфері адміністративного судочинства.

2. Суддя має унікальний спеціальний адміністративно-правовий статус, який відрізняється від правового статусу інших суб'єктів адміністративного права. Першим провідним чинником є те, що суддя належить до судової гілки влади, яка є незалежною від законодавчої та виконавчої гілок влади, що захищає суддю від будь-якого впливу при прийнятті судового рішення; другим – інститут недоторканності судді.

3. Правовий статус судді варто розглядати в різних інтерпретаціях:

як представника суддівського корпусу, що здійснює справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Суддя в цьому випадку наділена суддівськими повноваженнями, які визначаються процесуальним законодавством.

як особи, що заміщає посади з відповідальним та особливо відповідальним становищем та корупційним ризиком та передбачає проходження спеціальної перевірки

як фізичної особи з особливим правовим статусом, що мають певні межі реалізації своїх прав та обов'язків та відповідні гарантії своєї діяльності;

3. В ході формування адміністративно-правового статусу судді слід враховувати сукупність всіх елементів взаємовідносин всередині суддівського корпусу, в яких відбувається координування та взаємодія суддів на етапі здійснення функцій адміністративного судочинства, включаючи його професійну діяльність, членство в суддівському співтоваристві, на етапі після закінчення суддівської діяльності.

4. Відповідним правовим статусом суддя наділяється в момент складання присяги, що обумовлене спеціальним порядком відбору на посаду, зокрема кандидат повинен відповідати наступним вимогам 1) громадянство України; 2) віковий ценз – не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років; 3) вища юридична освіта; 4) стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років; 5) наявність відповідного рівня компетентності (соціальна, особиста, професійна та комунікативна), доброчесність та володіє державною мовою; 6) дотримується відповідних етичних норм;

5. Тому можна зробити наступні висновки щодо адміністративно-правового статусу судді: 1) є елементом загального правового статусу судді; 2) відображає його публічне становище у суспільстві; 3) загальний правовий статус обумовлюється відповідною адміністративною правосуб'єктністю, визначеними правами, свободами, обов'язками, відповідальністю та гарантіями; 4) передбачає застосування до кандидата на пост судді кваліфікаційних вимог на перевірку доброчесності, дотримання етичних норм та наявності відповідних компетентностей (особиста, професійна, соціальна та комунікативна), що реалізуються на основі принципів верховенства, справедливості, незалежності та недоторканості; 5) регулюється спеціальними законами; 6) до адміністративно-правового статусу судді, як правило, застосовуються заборони: 1) визнана особою судом обмежено дієздатним або недієздатним; 2) має хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню функцій зі здійснення правосуддя; 3) має незняту чи непогашену судимість; 4) щодо якого діє заборона обіймати відповідну посаду.

Окремі заборони стосуються осіб, які обіймали раніше посаду судді, так 1) особа, що було раніше звільнено з посади судді за вчинення істотного дисциплінарного проступку; 2) грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; 3) порушення вимог щодо несумісності; 4) порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна або у зв'язку із набранням законної сили обвинувальним вироком щодо такої особи.

Висновок. Підсумовуючи викладене можна прийти до висновку про те, що адміністративно-правовий статус судді являє собою сукупність структурних елементів (правоздатність, дієздатність, деліктоздатність), якими наділяється суддя з моменту прийняття присяги і до звільнення з посади, та визначають місце судді в системі адміністративного судочинства як професіонала, який справедливо, неупереджено та своєчасно здійснює правосуддя у сфері публічно-правових відносин відповідно до кваліфікаційних вимог у межах визначеної компетенції.

Список використаних джерел:

1. Основні принципи незалежності судових органів // Права людини і професійні стандарти для юристів. – Амстердам-Київ: Укр.-Америк. бюро захисту прав людини, 1996. – С. 28-31.
2. Малько А. Експертиза: юридический словарь-справочник // 2018. – 159 с.
3. Юридический энциклопедический словарь / под ред. А.Я. Сухарева. – 2-е изд., доп. – М.: Сов. Энциклоп., 1987. – 527 с.
4. Копейчов В.В. Правознавство: підручник. – К. Юрінком, Інтер, 2003. – 628 с.
5. Шаповал Т. Правовий статус фізичної особи: деякі питання теорії [Електронний ресурс] / Т. Шаповал // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2008. – № 3. – С. 32-38.

6. Алексеев С.С. Теория права / С.С. Алексеев. – М. : Изд-во БЕК, 1994. – 224 с.
7. Лукьянов Д.Н. Правовой статус председателя районного суда как организатора эффективного правосудия: автореферат дис. ... к.ю.н. по спец. 12.00.11. – Москва, 2011. – 29 с.
8. Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» // ВВР. – 2010. – № 41–42, № 43, № 44–45. – Ст. 529.
9. Соболев О.М. Правовой статус суддів в адміністративно - деліктному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. М. Соболев. – Київ : б. в., 2010. – 20 с.
10. Абросимова Е. Б. Суд в системе разделения властей: Российская модель (конституционно-теоретические аспекты). М., 2002. С. 76.
11. Рекомендація R (94) 12 Комітету Міністрів Ради Європи щодо незалежності, ефективності і ролі суддів // Вісник Верховного Суду України. – 1997. – № 4. – С.10-11.
12. Ірхін Ю.Б. Психологічні засади професійного відбору суддів України / Ю. Ірхін // Слово Національної школи суддів України. - 2014. - № 1. - С. 29-37. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2014_1_6.
13. Основні принципи незалежності судових органів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201
14. Рішення Ради суддів України від 11 грудня 2015 року №14 «Про погодження Порядку та методології кваліфікаційного оцінювання суддів методології кваліфікаційного оцінювання критеріями кваліфікаційного оцінювання судді» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zib.com.ua/ua/print/121155-oprilyudneno_poryadok_ta_metodologiyu_kvalifitsiyuvannya_sud.html
15. Конституційне право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. – Х.: Право, 2008. – 416 с.
16. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус» / А. В. Панчишин // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 95–98.
17. Панасюк В.В. Конституційно-правовий статус особи. Український вимір / В. В. Панасюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 10. – С. 131-138
18. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2002. – Т. 4: Н - П. – 720 с.
19. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 [...] Рішення Конституційного суду України від 01.12.2004 № 19-рп/2004 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-04/sp:max100>
20. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545.
21. Європейська хартія про закон «Про статус судді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_236?lang=uk
22. Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема питання етики, несумісної поведінки та безсторонності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/userfiles/vism_3_2002.pdf
23. Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року // Міжнародні стандарти незалежності суддів: Збірка документів. – К. : Поліграф-Експрес, 2008. – 184 с.
24. Прикладна етика. – Т.Г. Аболіна. - 2012// Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16201015/etika_ta_estetika
25. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, О. В. Дяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
26. Колпаков В.К. Адміністративне право України : [підручник] / В.К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.
27. Новоселов В.И. Граждане как субъекты советского административного права / В.И. Новоселов // Субъекты советского административного права. – Свердловск, 1985. – С. 26–37
28. Пасічник А.В. Щодо визначення поняття адміністративної деліктоздатності / А.В. Пасічник // Юридична наука. – 2009. – № 11-12. – 41-46.
29. Адміністративно- правовий статус суддів, прокурорів, адвокатів і нотаріусів [Текст] / І. Г. Орловська // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2013. – Т. 2. Вип. 22. Ч.1. – С. 205–208. – Бібліогр.: с.207 (15 назв).

30. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні [Текст] : монографія / Іванишук Андрій Анатолійович ; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини "Україна", Ін-т права та суспіл. відносин. - Київ ; Херсон : Грінь Д. С. [вид.], 2015. - 433 с.

31. Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446.

УДК 342.951:631.95(477)

НОВАК Н.П.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТОВАРНОГО ЗНАКУ У ВИРОБНИЦТВІ ТА ОБІГУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

В статті виокремлено питання адміністративно-правового використання товарного знаку у виробництві та обігу органічної продукції. Виявлено, що торговельна марка слугує гарантом безпечності, забезпечує товар високим рівнем якості та зобов'язує власника нести відповідальність у разі недотримання встановлених зобов'язань. Визначено, що адміністративно-правове забезпечення використання товарного знаку у сфері адміністрування виробництва і обігу органічної продукції в Україні, як комплекс адміністративних проваджень, що здійснюється суб'єктами публічної адміністрації і направлені на реалізацію та захист прав, свобод і законних інтересів осіб щодо забезпечення реалізації регулювання суспільних відносин у сфері адміністрування виробництва і обігу органічної продукції в Україні.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, виробництво, обіг, органічна продукція, реєстр, торговельна марка.

В статье выделены вопросы административно-правового использования товарного знака в производстве и обращении органической продукции. Выявлено, что торговая марка служит гарантом безопасности, обеспечивает товар высоким уровнем качества и обязывает владельца нести ответственность в случае несоблюдения установленных обязательств. Определено, что административно-правовое обеспечение использования товарного знака в сфере администрирования производства и оборота органической продукции в Украине, как комплекс административных производств, осуществляемая субъектами публичной администрации и направлены на реализацию и защиту прав, свобод и законных интересов лиц по обеспечению реализации регулирования общественных отношений в сфере администрирования производства и оборота органической продукции в Украине.

Ключевые слова: административно-правовое обеспечение, оборот, органическая продукция, производство, реестр, торговая марка.

The article highlights the issue of administrative and legal use of the trademark in the production and circulation of organic products. It has been found that the trademark serves as a guarantor of safety, provides the product with a high level of quality and obliges the owner to be responsible in case of non-compliance with the established obligations. It is determined that the administrative and legal support for the use of trademarks in the field of administration of production and circulation of organic products in Ukraine as a set of administrative proceedings carried out by public administration and aimed at implementing and protecting the rights, freedoms and legitimate interests of individuals